

Očitovanje i apel o postupcima nakon potresa u Zagrebu

Nakon razornog potresa koji je 22. ožujka 2020. pogodio Zagreb i okolicu i doveo do oštećenja obiteljskih kuća, stambenih, poslovnih i javnih zgrada i vjerskih objekata, a u gradskoj jezgri i brojnih povijesnih spomenika, državne i gradske službe, kao i građani reagirali su brzo i solidarno. Uzimajući u obzir epidemiološko stanje, reakcije spasitelja i službi Grada Zagreba i države zaslužuju svaku pohvalu.

Dijelovi središta Zagreba, koji su od sredine 20. stoljeća zaštićivani kao urbanistička cjelina, imaju različite stupnjeve oštećenja i nakon obilaska pojedinih zgrada i utvrđivanja stanja statike donesene su prve upute građanima o mogućnosti nastavka stanovanja. Nakon prvih intervencija slijedi priprema zakonskog okvira i sazivanje tijela koje će u idućim godinama voditi složeni postupak koji se u javnosti najčešće naziva „obnova“.

Uzimajući u obzir sigurnost naših sugrađana, što razumljivo nagoni na hitnost djelovanja, javnost i odgovorne iz našeg područja ekspertize želimo upozoriti na potrebu temeljite pripreme za razdoblje koje nam slijedi. Želeći pružiti stručnu pomoć uključenima u rješavanje praktičnih problema naših sugrađana, nudimo sugestije i apeliramo da nas se uključi u rad odgovornih stručnih tijela.

U dosadašnjem djelovanju i iz dostupnih izjava nadležnih primjećujemo nekoliko pojava o kojima se želimo očitovati.

Posljedice potresa u valoriziranim i zaštićenim dijelovima zagrebačkog središta (Gornji i Donji grad i Kaptol) ne mogu se sagledavati punkcijski, već kao cjelina. To načelo ne treba vrijediti samo za najstarije dijelove zagrebačke jezgre Gradec i Kaptol, ključne za urbanu genezu Zagreba, već i za urbanizam donjogradskih blokova, iznimno vrijednu cjelinu i spomenik historicističke gradogradnje započete u drugoj polovini 19. stoljeća.

Uzimajući u obzir premisu da, pored praktičnih, ta heterogena cjelina ima povijesne, umjetničke, arhitektonske, urbanističke i ambijentalne vrijednosti – ne možemo prihvatiti pragmatični rječnik dosad dominantnih predstavnika građevinske struke, u kojem dominiraju ultimativni pojmovi poput „uklanjanja“ i „potpune obnove“.

Očuvanje povijesnih gradova dio je povijesti konzervatorske teorije i prakse te gradogradnje više od stotinu godina. U tom je razdoblju na globalnoj razini stečeno bogato praktično iskustvo, kako na održavanju i očuvanju, tako i na rekonstruiranju ili novom planiranju u gradovima koji su doživjeli postupne ili nagle, kreativne ili destruktivne promjene, izazvane ljudskim odlukama ili prirodnim silama.

Zato se prije donošenja ključnih odluka o zakonodavnom okviru i praktičnom djelovanju, koje mogu imati i štetne posljedice po pojedine spomenike i ambijent, mora započeti od najbolje prakse konzervatorskog i urbanističkog djelovanja u Hrvatskoj i svijetu. Zagreb nije ni prvi ni jedini grad pogođen prirodnom katastrofom. Isto tako, razmjeri nisu, kako je navedeno u medijima, usporedivi s ratnim razaranja gradova poput Dresdena i Varšave. Kako se može zaključiti iz dosadašnjih izvješća i izravnih svjedočanstava, oštećenja variraju od težih statičkih pomaka i urušavanja dijela struktura do gubitka uresa na pročeljima povijesnih građevina.

Zahvati koji predstoje u Zagrebu trebaju se vidjeti kao prilika: ne za netransparentno djelovanje interesnih skupina bliskih trenutnim političkim strukturama, već za kvalitetnu prilagodbu postojećih sastavnica profesionalnog sustava zadaćama od prvorazrednog javnog

interesa. Kako bi se to postiglo, provjereni stručnjaci, a ne dužnosnici, trebaju dobiti ključnu i odgovornu ulogu. Isto tako, zbog složenosti poslova koji se očekuju, stručno tijelo koje će donositi odluke o konceptu i metodologiji rada na svakom od pojedinih slučajeva (a uz stalnu brigu o vrijednostima cjeline) mora biti interdisciplinarno. Ako postoje validne usporedbe s prijašnjim razaranjima, tada se valja podsjetiti odgovora poljskih konzervatora nakon 1945. koji su u prvim mjesecima poraća počeli graditi profesionalni, administrativni i akademski sustav u cilju rekonstruiranja čitavih gradova. Niz je primjera europskih gradova koji se u budućnosti mogu sagledati i primijeniti na rješavanje pojedinih problema rada na arhitektonskoj baštini u Zagrebu.

U nacrtu *Zakona o obnovi zgrada oštećenih potresom na području Zagreba i okolice* primjećujemo nedostatak poštivanja tih temeljnih profesionalnih stečevina. Rad na saniranju šteta i donošenju odluka o pojedinim povijesnim građevinama sa spomeničkim vrijednostima u službi očuvanja tradicionalnog ambijenta ne treba biti isključivo posao građevinarske struke. Gdje postoje vrijednosti koje prelaze svakodnevnu uporabu, odnosno vrijednosti podsjećanja, u odlučivanje se, kao jednakopravni sudionici, trebaju uključiti povjesničari umjetnosti, konzervatori, arhitekti i urbanisti. Riječ je o povijesnoj prilici da ti stručnjaci donesu meritorne odluke o svim pitanjima udobnog življenja u skladu s gradskim spomeničkim vrijednostima.

Iz tih razloga tražimo da se u nacrt Zakona, pored kategorija obiteljske kuće, poslovne zgrade i stambeno-poslovne zgrade, mora unijeti i kategorija povijesnih građevina, odnosno kulturnih dobara. U trenutnom nacrtu se spomenička vrijednost dijelova zaštićenog ambijenta marginalizira, što nije prihvatljivo. Interes Republike Hrvatske i javni interes se na sastoji u radikalnim „uklanjanjima“ (čl. 3) ili u tzv. „potpunoj obnovi“ (čl. 13). Tom se simplifikacijom ne ide u korist djelovanju na zaštićenoj kulturnoj baštini. Postoji niz profesionalnih pojmova koji se u nacrtu ne spominju: konsolidiranje, popravak, konzerviranje, restauriranje, rekonstruiranje – i svi oni se, u najboljoj međunarodnoj praksi, već više od stoljeća razlikuju od generičkog i zlorabljenog pojma *obnove*.

S tim u vezi, držimo da Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja ne može biti ključni čimbenik u pripremi prijedloga mjera, kako se navodi u čl. 6, st. 2 nacrta Zakona. Njemu se mora pridružiti Ministarstvo kulture, koje ne može samo figurirati kao povremeni konzultativni subjekt, već biti ključni partner koji posjeduje potrebnu dokumentaciju i profesionalnu upravu. Njima se trebaju pridružiti i stručnjaci iz akademskih krugova, specijalizirani za aspekte očuvanja kulturne baštine te predstavnici profesionalnih udruga, od Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske do Društva arhitekata Zagreba.

Dominaciji specijalista građevinske struke, dakle, trebaju se pridružiti i stručnjaci s teorijskim i praktičnim znanjima o konzervatorskoj, arhitektonskoj i urbanističkoj problematici. Kada je riječ o spomeničkim vrijednostima ne možemo govoriti isključivo o tehničkim aspektima konstrukcija, iako one imaju iznimnu važnost u očuvanju sigurnosti građana. Kako u nacrtu Zakona, tako i u njegovoj provedbi i imenovanju odgovornih za ovaj višegodišnji posao, treba unijeti niz potrebnih izmjena kako bi povijesne i druge spomeničke vrijednosti Zagreba bile očuvane za naraštaje koji dolaze.

Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske

Zagreb, 2. travnja 2020.

Ur.br. 12/2020